

lágháború történetének több évre szóló bibliográfiájához, ami előreláthatólag igen nagy munka. Még az elején vagyunk, de máris felmerült néhány kérdés és azt hiszem, hogy idetartoznak.

A második világháborút követő korszak, tehát a tágabb értelemben vett jelen megértésének egyik alapvető feltétele a második világháború történetének tudományos feldolgozása. Ennek ellenére vagy talán éppen ezzel összefüggésben a marxista történettudomány — úgy tűnik — hozzá sem kezdett ehhez a feladathoz, sőt a feladat meghatározása is egészen újkeletű, ez is az SzKP XX. Kongresszusának köszönhető. A második világháborúról megjelent könyveket, brosrákat és pártfőiskolai előadásokat olvasva felismerhető az a legfeltűnőbb vonásuk, hogy az antifasiszta koalícióról szólva úgyszólván kizárólag a szövetségesek közötti ellentéteket kutatják, egyes művekből szinte már úgy tűnik, hogy az Egyesült Államok és Nagy-Britannia tulajdonképpen nem a Szovjetunióval, hanem a fasiszta Németországgal szövetkezett. Ezzel kapcsolatban szokássá vált az, hogy a nyugati hatalmak hadműveleteit lebecsülik, gyakran alig lehet a tényeket is megtudni. Felmerül az a kérdés, hogy vajon a polgári objektivizmus képzelt veszélye elleni harcban nem veszítettük-e el tudományunk bázisát, igazságérzetünket. Az antifasiszta koalíció léte, a szövetségesek egyezményei a háború alatt az emberek millióiban keltették fel végeredményben a béke és a békés haladás reményét. Senki sem vonja kétségbe, hogy az antifasiszta háborút folytató Egyesült Államok politikája az igazságos háború ellenére is terhes volt imperialista tendenciákkal. Példa erre a tanulságos és izgalmas Stilwell-válság³⁴ kérdése, amelyet a marxista történetírás tudomásom szerint sohasem elemzett. Vajon miért? Úgy áll a dolog, hogy ha a Stilwell-válsággal kapcsolatban akarjuk leleplezni az imperialista tendenciákat, akkor nem kerülhetjük meg azt a tényt sem, hogy vele szemben az Egyesült Államok politikáján belül is jelentős haladó erők álltak. Sőt tudomásul kell vennünk, hogy a háború egy részét tekintve ezek voltak az erősebbek. A sztálinista történetírás tehát inkább hátat fordított az imperialista tendenciákat bizonyító tényeknek is, csak hogy ne derüljön ki a háborús szövetség hatalmas ereje és világtörténelmet formáló jelentősége. Egyébként, ha a Szovjetunió mai vezetőinek politikai megnyilatkozásait olvassuk, kiderül, hogy a politika síkján már megtörtént az említett szektás, dogmás nézetek korrekciója, tehát történészeinktől ez a feladat már bátorságot sem igényel, csupán visszatérést a tények gondos elemzéséhez. (*Taps.*)

Egy másik ilyen szembetűnő vonása, ha ugyanezt az említett irodalmat vizsgáljuk az, hogy történetírásunk eltorzítva ábrázolta és talán még ma is lebecsüli sok nemzet antifasiszta partizánháborújának és nem-

zeti ellenállásának jelentőségét. A XX. Kongresszus után e tekintetben is véget kell vetnünk a beismerő vallomásokon alapuló történetírásnak. (*Taps.*) Úgy tűnik, hogy egész sor országban az antifasiszta ellenállók a gyakorlatban sokkal szélesebben és eredményesebben alkalmazták a népfront-politikát, mint ahogy ezt egyes dogmatikus tételeik kifejezték és kifejezik. Sokan ebből arra következtettek, hogy az ellenség nem eléggé tanulta meg a marxizmust, persze a közelebbi vizsgálatról eltekintettek.

Ha végiglapozzuk a *Szabad Népet* első legális számától 1948-ig, úgy tűnhet, hogy például a kínai forradalom a győzelemmel kezdődött és 1945–48-ig semmi sem történt.³⁵ Történetírásunknak fontos feladata lenne ennek a hézagnak betöltése és megmagyarázása. Ugyancsak érdekes lenne a magunk javára tanulmányozni a lengyel ellenállási mozgalom történetét. Ezekről eddig alig esett szó, a lengyel párt 1938-as feloszlásával kapcsolatos közlemény³⁶ egyébként fel is keltette ezirányban a közvélemény érdeklődését. A testvéri Jugoszlávia népeinek partizánharcáról ma már tudjuk azt, hogy mi nem igaz. Ez azonban kevés. Történészeinktől azt kérjük, magyarázzák meg például, hogyan kezdett kialakulni már 1943-ban a mai jugoszláv állam. Úgy tűnik például, hogy a történelem igazolta a jugoszláv elvtársakat, akik nem hallgattak 1943-ban sem az angol burzsoá kormányra, sem a marxista taktikaként jelentkező dogmatikus tanácsokra, hanem saját népükre, amikor a nemzeti felszabadító bizottságot ismerték el az egyetlen legális kormánynak. Hogy mindez mennyiben tartozik ránk, azt hiszem mindannyiunk előtt ismeretes, hogy történelmünk során milyen hibákhoz vezetett az, ha nem vettünk tudomást szomszédaink történelmének tendenciáiról és tanulságairól. (*Taps.*)

Történetírásunknak azt a mulasztását, hogy nem foglalkozott a szomszéd népek antifasiszta harcának mélyreható elemzésével, nagymértékben menti, ha ugyan menti, hogy a magunkét is hasonlóan kezeltük. A fasizmus ellen folytatott politikai harcot történészeink nem egyszer párt-történetté szűkítették, ez a szektás szűkkeblűség ellentmondásba került a valósággal, 1953 júniusi népfrontpolitikánkkal és az emberek emlékezőtehetségével is. (*Derültség.*) A mi pártunk, az illegális Kommunista Párt dicsőséges harcait, e harcok emlékét nem homályosíthatja el, ha más pártokról is elmondjuk az objektív igazságot. Ezért például alaposabban meg kellene nézni a szociáldemokrata párt szerepére vonatkozó dogmákat, illetve igaz elemzéssel kellene ezeket helyettesíteni.

Nem elég, ha egy utcatáblával és egy film epizódszerepével emlékezünk meg Bajcsy-Zsilinszky Endréről.³⁷ Tudjuk, hogy az antifasiszta harc a 40-es években nemcsak a föld alatt folyt, hanem a parlamentben

is. Minderre csak emlékeznek az emberek és az elemző magyarázatot történészeinktől várják.

Mint említettem, dolgozunk a második világháború bibliográfiáján. Ez többéves munka és igen nagy örömeinkre szolgálna, ha ebben a bibliográfiában már értékes marxista történettudományi művek is szerepelhetnének, és megszűnne az az állapot, hogy a második világháború után érdeklődők helyes világnézetért ugyan hozzánk, leninistákhoz fordulnak, de tényanyagért a nem marxista történészekhez. (*Élénk taps.*)

MARKOS GYÖRGY: Ugyancsak a József Attila kérdéshez röviden, úgy is mint barát, úgy is mint elvtárs, úgy is mint kortárs, szemtanú és részben mint bűnsegédi bűnrészes, de nem úgy mint a történettudomány művelője, hanem esetleg mint alanya, tárgya. (*Derültség.*) Valamikor régen, 1918 körül, az Októberi Forradalom előtt és után nagyon sokunkban kísértett ez a bizonyos magyarság kérdése, és nagyon hatott mindannyiunkra Szabó Dezsőnek³⁸ szubjektív demagógiája, hiszen akkor 16–18 évesek voltunk, és az ilyesmi a 16–18 évesekre hat, de nagyon hamar kiábrándultunk az ilyesmitől, és általában azok, akik 1918–19-ben a Tanácsköztársaság mellé álltak, azok régen túlnőttek már azon, hogy a magyarság és a kommunizmus kapcsolata körüli problémákat vetegessenek fel magukban, ezen túl volt a valamivel fiatalabb József Attila is. Ő magyar író volt, a 20-as évek végén és második felében, egészen 1931-ig, sokat voltam vele együtt. Ilyen problémája nem volt, de ezt nem nekem kell tanusítanom, hanem verseinek; csak el kell olvasni! Ne állítsuk be tehát József Attilát olyan módon, hogy valami vívódó ellentét élt benne magyarság és kommunizmus között, amelytől nem tudott szabadulni. Nem, más baj volt. (*Közbeszólások: Nem ezt mondta!*)

Az volt a baj, hogy a párt ebben az időben szektás politikát követett. (*Taps.*) Fel kell deríteni a pártnak ezt az egész szektás politikáját József Attila vonatkozásában is, de minden más vonatkozásban is. (*Taps.*) Ebből a mai szektások sokat tanulhatnak. (*Taps.*) Fel kell deríteni azt is és jelentkezem mint bűnsegédi bűnrészes vagy mint szemtanú, hogy 1919-től kezdve a magyar kommunista értelmiség, legális, illegális vagy félig legális, ahogy lehetett, a MIKSz keretében — talán emlékeznek: Művészek, Írók és Kutatók Szövetkezete és az ifjúsági ankét, Mód Aladár elvtárs, Orbán elvtárs³⁹ és sokan mások megcsináltuk azt, hogy a párt részéről rehabilitáltuk akkor József Attilát, ha szabad ezt a kifejezést használni, hiszen nem volt szüksége József Attilának rehabilitációra a néptömegek előtt. De ezt is tessék figyelembe venni, hogy mi, kommunisták csináltunk József Attila ünnepeket és ankétokat, tehát osszuk az igazságot mindkét oldalra egyenlő mértékben.

Elhangzott Bajcsy-Zsilinszky neve. 1940-től kezdve dolgoztunk együtt vele, Bandi bácsinak szólítottuk, és nagyon szerettük, mert nagyon kemény, igaz ember volt. Sok bogara, hibája volt neki, az 1942-es függetlenségi mozgalomban⁴⁰ részt vett, és emberfeletti tevékenységet fejtett ki, hogy Schönherz⁴¹ és más elvtársak életét megmentse. Közvetlen kapcsolatban dolgoztam vele, tanúkat nevezhetnék meg. Azután Sopronkőhidán kivégezték, az utolsó percig együtt voltunk. Ez az ember megérdemli, hogy másképp kezeljük. (*Taps.*)

LITVÁN GYÖRGY: Nem a történettudomány és a történetírás, hanem a történelemtanítás kérdéseiről szeretnék beszélni. Azt hiszem, hogy ezen a megbeszélésen ez a kérdés sem lehet lényegtelen, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy az emberek túlnyomó része ismereteit iskolában szerzi meg és ez marad számára alapvető ezen a téren.

Az elvtársak itt sorban elmondották, hogy milyen hibák történtek a történetírásban, de én mindjárt Varga János elvtárshoz szeretnék csatlakozni, aki nagyon helyesen mondta, hogy ezek nem egyszerűen hibák, hanem bűnök voltak. Hogy mennyire azok, azt kevés helyen lehet olyan élesen lemérni, mint éppen a mi területünkön, a közoktatásban.

Hogyan festett az utóbbi években a történelem tanítása? Nem szeretnék ismétlésbe bocsátkozni, nem kell talán példákat felhoznom arra, hogy egyik évben az ellenkezőjét kellett tanítani annak, amit a másik évben tanítottunk, sőt ez néha havonta is megváltozott. Ezek az ellentmondások nemcsak arra vezettek, amiről Varga János elvtárs beszélt, hogy népünkben csakúgy mint az ifjúságban is erősen csökkent a történettudomány iránti megbecsülés, hanem egyenesen oda vezettek, hogy cinizmusra neveltük a magyar ifjúságot ugyanakkor, amikor állandóan a cinizmus ellen prédikáltunk. (*Taps.*)

Egy másik vonalon akkor, amikor a Szovjetunió élenjáró, példaadó szerepét állandóan, azt lehet mondani unos-untalan, néha indokolatlanul is, de igen sokszor ízléstelenül hangsúlyoztuk, ezzel a magyar ifjúságot nacionalizmusra neveltük. Amikor a Nyugat felé, a tőkés országok gazdasága, technikája, kultúrája felé nemcsak a valóságos, reális bírálatot mondtuk el, hanem valótlan is állítottunk, és semmibe vettük, ami ott van, létezik és érték, ezzel a magyar ifjúságot ugyanakkor, amikor szintén ellenkező frázisokat hangoztattunk, kozmopolitizmusra neveltük, mert hiszen ismerték legalábbis részben a tényeket, amelyeket mindenki ismerhetett.

A további probléma itt az, hogyan lehet ezeket a hibákat, bűnöket a továbbiakban jóvátenni.

Mindjárt azzal kezdeném, hogy nem úgy, ahogy az Oktatásügyi Minisztérium egyik legutóbbi cselekedetével ezt tette vagy tenni próbálta. Itt arról van szó, hogy körülbelül két héttel ezelőtt összehívtak bennünket érettségiztető történelemtanárokat annak a kérdésnek megbeszélésére, hogyan kell a XX. Kongresszus eszméit alkalmazni már az érettségiző diákoknál az érettségin. Itt természetesen a dolog természetes rendje folytán két kérdés körül merültek fel komoly problémák: a második világháború utáni nemzetközi helyzet és a fordulat éve utáni magyar történelem kikérdezésével kapcsolatban. Felvetettük, hogy ezeket a tételeket ki kellene hagyni, mert hiszen nem lehet megkívánni középiskolás diákoktól, hogy olyan kérdésekre adjon tételszerű választ, amelyen vezető marxista teoretikusok sem tudnak teljesen eligazodni. (*Taps.*) Ennek ellenére az Oktatásügyi Minisztérium végülis ragaszkodott ezeknek a tételeknek megtartásához. Sőt, hogy kiegészítsem a dolgot, megjegyzem, hogy előzőleg ezek a tételek nem is szerepeltek a listán, ezeket már a negyedikesek tanításának befejezése után küldték ki az iskolákba, és megkövetelték a tanároktól, hogy ezt pótlólag konzultáció formájában megtanítsák. Ez csak egy — bár nem érdektelen — példa arra, hogyan nem szabad az eddig elkövetett hibákat és bűnöket jóvátenni. Itt nyilván nem arról van szó, hogy ne tanítsuk a XX. Kongresszus eredményeit és azokat a nagyszerű vívmányokat, amelyeket a XX. Kongresszuson és azóta elértünk. Épp ellenkezőleg; de ne úgy csináljuk ezt, hogy most a régi módszerek szerint belekényszerítjük a tanulókbba, a magyar ifjúságba; mert ezzel csak az ellenkező hatást váltjuk ki; — ez a meggyőződésem.

Ezzel kapcsolatban felmerült az az általánosabb kérdés is, hogy helyes-e az iskolában a legutóbbi évek történetét a történelemórákon tanítani. Nekem az a meggyőződésem, hogy nem helyes. Nem arról van szó, hogy kikapcsoljuk az iskolából a politikát, de az osztályfőnöki órák keretében tartott politikai előadásokon kell ezeket a kérdéseket megtárgyalni, és nem a történelemtanításban, mert akkor kiteszük magunkat további hibáknak és bűnöknek. Természetesen most már olyan alapvető hibák nem térhetnek vissza, amelyeket eddig elkövettünk. (*Taps.*)

GYÖRGY LAJOSNÉ: Ott szeretném folytatni, ahol Litván elvtárs abbahagyta, csak egy fokkal alacsonyabban, az általános iskolában, amely — ha lehet — még sokkal több problémával küzd, mint a középiskola. Hársfalvi elvtárs az előbb egyszerűen és röviden megállapította azt, hogy tankönyveink mentesek mindenféle pedagógiai előítéllettől. Azt hiszem ez igaz, de könnyen beszél Hársfalvi elvtárs, neki nem kell ezekből tanítani.

Szó volt arról, hogy mennyi szemléleti változás történt az utóbbi években. Azt hiszem, az általános iskolai tankönyv egyedülálló azzal a teljesítménnyel, hogy jelenleg a nyolcadik változatlan utánnomásban jelent meg és a tankönyvbegyűjtés után meg fog jelenni a kilencedik változatlan utánnomás.

Nemcsak magam, hanem nagyon sok történelemtanár nevében szeretnék segítséget kérni, és ezzel kapcsolatban a tankönyv egyes részleteit itt vitára bocsátani. 12–14 éves gyerekekről van szó, akik még soha nem tanultak történelmet, úgy hogy igen élesen felmerülnek náluk például a történelemtopográfiai ismeretekre vonatkozó követelmények, hiszen a mai Magyarország és a történelmi Magyarország területe nem azonos. Ez azok közé a kérdések közé tartozik, amelyeket megkerülünk, soha nem beszélünk róluk, térképeink még a fővárosban, a főváros belterületén fekvő iskolákban is alig vannak, mindössze 3–4 történelmi térkép ha van a fővárosi iskolákban, a többit a gyermekek rajzolják. Láttam VII. általános osztályba járó gyermek által rajzolt térképet, amelyen a Duna és a Tisza szépen kifolyik a történelmi Magyarország alsó határán, egyszerűen úgy, mint a main. A gyermekek egyszerűen nem tudnak térben sem tájékozódni. Ugyanez vonatkozik az időbeli tájékozódásra és ezt a bajt a tankönyv csak növeli. Például 1945 utáni fejlődésünk és a népi demokrácia történetének keretén belül tárgyalja le az ellenállási küzdelmet. Először letárgyalja Magyarország szerepét a második világháborúban, Magyarország felszabadulás utáni történetét, sor kerül a népi demokratikus fejlődés kezdeteire és ezen belül mint történelmünk haladó hagyományaira: az ellenállási mozgalom tárgyalására. Lenin életét a tankönyv a második világháborúnál tárgyalja.

Amikor a tankönyvet ezelőtt kilenc esztendővel megírták, akkor a hetedik és a nyolcadik osztályban tanították két évre elosztva; az első évben az őstörténettől 1711-ig és utána 1711-től máig. Ezt most szétosztották három évre, s jelenleg az egyik év anyaga a régi tankönyv közepén kezdődik. Ettől függetlenül úgy kezdődik ma is a könyv, hogy „mint az előző esztendőben tanultuk”, holott olyan dolgokról van szó, amelyeket az előző órán tanultunk.

Még számtalan elvi kérdést tudnék példának felhozni. Előbb van az angol forradalom és utána jönnek a bekerítések.⁴² (*Közbeszólások*: Ki a felelős?) Engedjék meg, hogy felolvassam ebből az általános iskolák VI. osztálya számára készült könyvből, hogyan tisztázza az osztálytársadalom kialakulásának kérdését: „A természet feletti győzelem azonban nem hozott mindenkinek szabadságot, nemcsak azt tanulta meg az ember, hogyan használja a kezét, hogyan készítse szerszámaint, fegyvereit,

hogyan csináljon tüzet, hanem azt is megtanulta, hogyan állítsa a maga szolgálatába embertársai munkarejét is.” Thököly kurucairól úgy emlékezik meg, hogy majdnem rosszabbak voltak, mint a császár zsoldosai és a magyar népnek is ez volt a véleménye. Pl. Kossuthal kapcsolatban az érdekegyesítés politikája nem is szerepel a könyvben. A honfoglalással kapcsolatban a szlávtság szerepét a magyar nép történetében nem említi a könyv. Ugyanakkor vannak benne elvi problémák, mint a presbiterianizmus,⁴³ amivel nem tudunk mit csinálni. Mi kihagyjuk a tanításból, de a gyerekek elolvassák a könyvben, és érdeklődnek utána és máris a legnagyobb bajba kerültünk, mert kénytelenek vagyunk megmagyarázni. A tankönyv stílusára jellemzők az ilyenfajta elvi megállapítások: „A magyarság később és sajátos körülmények között jutott el a feudalizmushoz. Az emberiség általános fejlődésének fő vonalát a magyar történelemben is megfigyelhetjük.” Nincs az a VI. általános iskolai osztályba járó gyermek, aki ezt megérti, még a legértelmesebbik sem. Hunyadiról azt mondja a könyv, hogy elsősorban a saját birtokait védte, hadjáratai nem szerepelnek a könyvben, főképp a Giskrával⁴⁴ folytatott harcait írja le. A végvári harcokról jóformán semmi sincs, a végvári vonal kialakulásáról egy hang sem, csak egy-két nevezetes várostrom. Bocskainál nem említi a könyv az álmosdi csatát. Rákóczi csak elveszti az országot, soha meg nem nyeri. Rákóczinak egyetlen egy csatája sincs benne a könyvben. Zrínyi téli hadjárata Európa-szerte feltűnést kelt, de könyvünk nem tartalmazza. Az első és a második világháborúról, az októberi forradalomról csak általánosságokat olvashatunk a könyvben, a tényanyag rendkívül kevés. A személyi kultusszal kapcsolatos problémákra a tankönyvet illetően nem térek ki, mert ezeket az elvtársak elmondták.

A könyvet nem pedagógus írta, ebből a szempontból sem jó. Az már módszertani kérdés, hogy a lényeg az apróbetűben van.

Meg kell mondani, hogy a helyzet nem olyan sötét, mint az elvtársak elmondták, mert a gyermekek szeretik a történelmet, érdekli őket. Ezen a téren sokat el lehet érni, de a helyzetünk rettenes. Litván elvtárs itt arról panaszkodott, hogy nem lehet megkívánni egy IV. gimnazistától, hogy önállóan értékelje a magyar történelmet. Ezzel szemben mi az általános iskolában két malomkő között őrlődünk. Vagy ezt a könyvet tanítjuk, — jobb meggyőződésünk ellenére — vagy arra kényszerítünk 12–13 éves gyermekeket, hogy vázlatból tanuljanak, amiből egy osztályban a gyermekeknek csak 10–20%-a képes, a többi megtanulja a könyvet vagy nem tanul semmit. (*Közbeszólás: Kik írták a könyvet?*) Zsigmond László, Pach Zsigmond, Ravasz János, Heckenast Gusztáv...⁴⁵ munkája. (*Derültség.*)

Felvetem a felelősség kérdését, mert ez sem a minisztérium, sem a történettudomány szervei számára nem újdonság. 1950-ben másodéves pedagógus főiskolai hallgató voltam, amikor a Történettudományi Társulat egy ankétján 12 gyakorló pedagógus elmondta, hogy a könyv hasznavehetetlen. 1952-ben, négy évvel ezelőtt kiadott az Oktatásügyi Minisztérium egy útmutatót az általános iskolai tankönyvekről, amelyben megírta, hogy ez a tankönyv idejét múlta, ettől függetlenül a könyv változatlanul érvényben van. Töméntelen kiegészítést, módszertani útmutatót kaptunk hozzá, vegyük figyelembe az új periodizációt stb. Az egész tankönyvet másképp kell előadni, mint ahogy van, de a szöveg változatlan marad. (*Nagy Tamás: És ez sokkal nagyobb hiba, mint az, hogy 1949-ben ki írta! Taps.*) Ígértek nekünk azóta segítséget. Pl. a minisztérium *Történelemtanítás* című folyóirata, de ebből a XI. kerületbe, ahol 15 iskola van, egyetlen egy példány sem jutott el. Egyetlen egy példány volt, amelyet valaki a BUPTI⁴⁶-ból becsületszóra egy napra kölcsönkapott. (*Derültség.*) Nem lehet ehhez a folyóirathoz hozzájutni.

Az MTH iskolák⁴⁷ történelemoktatása sokkal magasabb színvonalú, mint az általános iskoláké. A Központi Pedagógus Továbbképző Intézet kitűnő szemléltető anyagokat dolgozott ki az MTH iskolák számára, amivel némileg át lehet hidalni azt a rettenetes űrt, amely a történelemkönyv és a történelem konkrét tényei között van. Ez az általános iskolákhoz nem jutott el. Nekem megvan, mert nagyon jól ismerem valakit, aki az MTH-ban dolgozik, és nekem ideadta. Azóta megírták a *Magyarország története* c. könyvet, amely körülbelül az általános iskolák színvonalán mozog, a Művelt Nép Könyvkiadó adta ki, Pamlényi és Unger elvtársak írták.⁴⁸ Nem állítom, hogy hibátlan, és ez az a könyv amire szükségünk van, de színvonala sokkal közelebb áll az általános iskolához és lényegesen használhatóbb. (*Derültség.*)

Megjelent egy másik tankönyv, amelyet az MTH iskolák számára írtak, elkészült egy általános iskolai kísérleti tankönyv is, ki is próbáltuk az iskolában, de még mindig ez a könyv van érvényben, és ezért vetem fel a felelősség kérdését, ki a felelős azért, hogy az általános iskolai történelemoktatás kilenc éve ennyire egy helyben topog. Pedig mégis ez az oktatás alapozza meg a legszélesebb néprétegekben a történelem iránti szertetet és a történelmi ismereteket, ugyanakkor segítséget kérünk, hogy ha lehetséges, öszre már valamilyen más megoldás legyen, ne kelljen ugyanezekkel a könyvekkel elkezdni tanulni. (*Élénk taps.*)

TÁNCZOS GÁBOR: Végh elvtárs írja, hogy most érkezett Kecskemétről. A történelemtanárok sürgős segítséget kérnek. Felettes párt- és állami szervek követelik, hogy alkalmazzák a XX. Kongresszus tételeit;

kritikát kapnak, ha nem csinálják, de teljesen tanácstalanok, sehonnan segítséget nem kapnak. Felvetették az SzDP-vel kapcsolatos problémákat is, de nem tudnak rá választ adni.

Felmerült itt egy olyan kérdés is laikusok részéről, hogy mi az oka annak, hogy a történészek ilyen óriási izgalommal fogadják az általános iskolai tankönyvből felolvasott idézetet. Vajon vezető történészeink nem szokták forgatni az általános iskolai tankönyvet? (*Derültség.*)

DÖMÖTÖR GERGELY: Elvtársak! Bocsánatot kérek, hogy a történelemtudomány határterületén lévő hadtörténeti kérdésekről szólok egy pár szót. A kérdések sajnos nem egészen ide vágnak, mert azok, akiket elsősorban érdekelne nagyon csekély számban vannak itt. Ne tévessze meg az elvtársakat, hogy többen vannak itt egyenruhában, katonák ugyan, de nem hadtörténészek, hanem éppen úgy történészek, mint önök. (*Derültség.*) Ne tételezzenek fel az elvtársak sértő élt, nem annak szántam, de ez sajnos így van. (*Derültség és taps.*) Miután sikerült jó hangulatot teremtenem, nincs akadálya, hogy a továbbiakban folytassam.

Nincs jogom arra, hogy a hadtörténészek nevében beszéljek, mert nálunk ilyen plénum előtt lezajlott vita nem volt. Egységes véleményünk sajnos nincs, úgyhogy a saját gondolataimat szeretném elmondani az elvtársaknak.

Először is meg kell mondanom, hogy mindazok a hibák, amelyeket itt az elvtársak felsoroltak, nálunk fokozottabb mértékben voltak meg, sokkal fokozottabb mértékben, és ehhez még hozzájárult az is, hogy semmiféle hadtörténelmi könyv nem jelent meg. Az a könyv, amelyet ismernek az elvtársak, Benczédi: *Hegyalja* c. műve,⁴⁹ nem hadtörténelmi munka, de van egy csomó olyan nagyon értékes kiadványunk, amely elsősorban katonai kérdésekkel foglalkozik. Így pl. Kovács elvtárs Bem-jére,⁵⁰ vagy Varga elvtárs *Guerilla-harcok* c. munkájára⁵¹ gondolok, ezek igen értékes katonai részletekkel ékeskednek, de nem hadtörténelmi munkák.⁵²

A segítség egyetlen módja: igyekezzünk jobban együttműködni. Az együttműködésnek véleményem szerint semmi akadálya nincs. Ha több megértést tanúsítanánk egymás iránt, és igyekeznénk egymás hibáit jóindulatúan kijavítani, azt hiszem, sok segítséget nyújthatnánk egymásnak.

Itt az elvtársaktól főleg kritikát kérek munkánkkal kapcsolatban, mert — mint a tetszésnyilvánítás mutatja — biztos bőven van, ha az elvtársak ezeket a műveket egyáltalán ismerik. Mi is tudnánk az elvtársaknak, ha nem is nagy, de szerény segítséget nyújtani. Itt elsősorban a történelmi munkák hadtörténeti részéről van szó. Pl. Elekes elvtársnak Hunyadival foglalkozó könyvének⁵³ hadtörténelmi részeiben van néhány

egészen lényegtelen terminológiai hiba, és meg kell mondanom, hogy ezek a hibák azokból a katonákból, akik elolvasták a könyvet, igen-igen gúnyos megjegyzéseket váltottak ki. Nem mintha ezek a gúnyos megjegyzések sokat számítanának, mert van egy közmondás a kutyáról és a karavánról, ami sértő, de igaz — ezeket a hibákat azonban el lehet kerülni. Segítséget tudunk nyújtani a terminológiai kérdéseken kívül elsősorban a Thökölyfelkelés hadműveleteivel, a Magyar Tanácsköztársaság hadműveleteivel és a második világháború nyugati hadszínterének eseményeivel kapcsolatban, valamint a Nagy Honvédő Háborút illetően. Azt hiszem, ez a kölcsönös segítség, különösen a mi számunkra, akik összehasonlíthatatlanul gyengébbek vagyunk, nagyon gyümölcsöző volna, és arra kérem az elvtársakat, hogy a jó mulatságon túl ehhez a segítséghez járuljanak hozzá. (*Taps.*)

BALÁZS TIBORNÉ: Kedves Elvtársak! Két pedagógus szólalt már fel, úgy hogy egészen röviden szeretném kiegészíteni azt, amit elmondtak. Technikumban tanítok, de azok a panaszok, amelyeket az általános iskolával kapcsolatban hallottunk, fennállanak a középiskolában is. Litván elvtárs elmondotta, hogy a legújabb korra vonatkozóan az Oktatásügyi Minisztérium milyen helytelen álláspontot foglalt el. Ugyanakkor, amikor a tanítás lezárása után is mindenáron be akarnak szűrni két tételt az érettségi tételek közé. Ugyanakkor többszöri, évek óta folyó kérés ellenére sem hajlandók tudomásul venni, hogy a fasizmust is tanítani kellene, illetve tanítani tanítják a tankönyv rettenetes rövid és hézagos anyagát kibővítve, de az érettségi tételek között a technikumban nem szerepel. Hangsúlyozni kell, hogy a tanuló a IV. osztályban már csak azt tanulja, ami érettségi tétel, amiről tudja, hogy nem tétel, azt nem is tanulja, sőt egyes tanárok nem is tanítják. Hogy az európai fasizmus és a Horthy-fasizmus ismerete milyen fontos és tanulságos, erről nem kell beszélni. Ha végignézzük az érettségi tételeket, amelyeknek az anyag lényeges mozzanait kell kiemelniök, azt látjuk, hogy a két világháború között Európában csak a Szovjetunióban történtek események, másutt nem. Magyarországon szintén körülbelül ez a helyzet. A bethleni konszolidációtól a második világháborúig szintén semmi érdemleges nem történt. Tavaly már írásbeli kérés ment az Oktatásügyi Minisztériumhoz, hogy mégis tanítani kellene a fasizmust, de még az idei sürgetésünkre sem kaptunk választ.

Mind az általános iskolai, mind a középiskolai tankönyvben sűrűn szerepel a sovinizmus és a nacionalizmus, de nem a kérdés maga, hanem csak ez a kifejezés. Egyetlen egyszer sem magyarázzák meg. A történelemtanárok zöme a Horthy-fasizmus alatt kapta képzését, nagy részük bizonytalan ezekben a kérdésekben, sőt érzelmileg talán negatíve elfogul-

tak. A tankönyv semmiféle segítséget nem nyújt számukra ahhoz, hogy megmagyarázzák ezeket a kérdéseket, sőt ha a tanulók kérdeznek, márpedig az utóbbi időben nagyon kérdeznek, még hozzá az erősen nacionalista beállítottságú kispolgári szülők hatására tendenciózusan kérdeznek, a tanár nem tud válaszolni.

Technikumban tanítok, ahol politikai gazdaságtan tanítás is folyik. A két tárgynak szorosan egymáshoz kellene kapcsolódnia. Arra nem is akarok részletesen kitérni, hogy véleményem szerint a középiskolában csak erősen leszűkítve kellene politikai gazdaságtant tanítani. (*Nagy Tamás: Szerintem sehogy!*) Lényegében sehogyan sem. A valóságban az történik, hogy a középiskolai tanuló az egyik órán az imperializmusról tanul, esetleg a következő órán a frank birodalom kialakulásáról. Nem lehet csodálkozni, amikor a történelemórán a feudalizmusban munkásosztályról beszél, a politikai gazdaságtanban esetleg másról, mert ebből teljes konfúzió származik a tanulók tudatában és agyában.

Miért kell a történelmet a technikumokban heti 2 órában tanítani, ami azt jelenti, hogy semmit sem lehet megtanítani, ugyanakkor egyes szaktárgyakból körülbelül főiskolai színvonalon kapnak oktatást? (*Taps.*)

KOSÁRY DOMOKOS: Tisztelt Vitaülés! Nem azzal a szándékkal jöttem ide, hogy hozzászóljak, annyival kevésbé, mert ez nem az én nemzedékem vitája elsősorban, hanem az ifjúságé. Nem azért, mintha ez bennünket közelről nem érintene, hanem azért, mert mi már az élet különböző vizsgálain nagyrészt átestünk, jól, vagy rosszul, de ezek a vizsgák még az ifjúság előtt állanak és nekik kell elsősorban megtalálni a viták, küszködések, tanulás, kételkedés és azután a megtalált igazság útján azt, hogy miképp tudják ezeket a vizsgákat letenni — nem egyetemi vizsgákra gondolok. Ha mégis hozzászólok, ez azért van, mert hallgatva az előadásokat egyre erősebben kikristályosodott bennem az a gondolat, hogy az ifjúságnak alapvetően igaza van és azt nyíltan meg kell mondani. Ez annyival érdekesebb, mert azoknak van igazuk, akik a vizsgák előtt állanak. Nem mindig abban van igazuk, amit konkrét állítás gyanánt előadnak, vagy a vitákon bizonytalanul, sokszor túlzottan megfogalmazva elmondanak. Nem a kisebb vagy nagyobb tévedésekben van igazuk, hanem abban, hogy őszintén, becsületesen, tisztességesen törekednek a tudományos igazság megismerésére, a hibákért és a tévedésekért pedig azok felelősek, akikre az ifjúság rá van bízva. Itt nemcsak az egyetemi ifjúságra gondolok, hanem a középiskolai ifjúságra is, de nem gondolok a középiskolai tanárookra, mert nem hiszem, hogy a középiskolai ifjúság problémáiért a középiskolai tanárok volnának felelősek, hiszen az előbb elhangzottak világosan mutatják, hogy milyen nehézségekkel küz-

denek. Magam is jártam iskolába, és a gyermekeimen keresztül látom az ifjúság történelemtanításának problémáit, és meg kell mondanom, hogy sokszor összeszorult a szívem azért, mert lehet, hogy a mi nemzedékünk sokat tévedett, lehet, hogy nem tudta levetni azt, amit az ellenforradalmi korszak⁵⁴ beléje nevelt, de mindig volt bennünk valami hihetetlen erős akarás és odaadás abban a tekintetben, hogy az igazságot megtaláljuk, és sokszor az volt az érzésem, hogy ha nem vigyázunk, ifjúságunkból éppen az fog hiányozni, éppen az a feltétlen hit, hogy van történelmi igazság, hogy azt meg kell találnunk. Hányszor jöttek hozzám olyasmivel, hogy a középiskolai tankönyvben az szerepel részletesen — pár évvel ezelőtt volt, nem most — hogy Nagy Péter tüzérsége és katonái hogyan segítették Rákóczit a szabadságharcban. A diákok pontosan tudták, hogy ebből természetesen egyetlen adat sem állja meg a helyét.

Ha bírálni akarnék, természetesen könnyű dolgom volna, de nem bírálni akarok most. Elsősorban azért álltam ki ezen a vitaülésen, hogy elmondjam, segítenünk kell az ifjúságnak. Erről a kérdésről nem beszélt a *Szabad Népb*en megjelent, sok tekintetben valóban pozitív értelmű cikk,⁵⁵ amely a nagy hibákat megírta, bár erősen lekerekítve. De nemcsak az volt a hiba, hogy az egyetemi jegyzet azt, hogy Hunyadi János nemzeti hős volt, Farkas Mihály⁵⁶ szavaiból vezeti le, mintha másképp nem hitték volna el a hallgatók. (*Derűltség és taps.*) Abban a tekintetben sem látom egészen megnyugtatónak a cikket, hogy arról ír: „Az a feladat állt ekkor történettudományunk előtt, hogy e munkák fényénél, Sztálin munkáinak fényénél vizsgáljuk felül egész tevékenységünket.” Milyen feladat? Kitől eredt ez a feladat? Muszáj vállalni egy feladatot, amelyet valaki nem tart helyesnek? Ha pedig helyesnek látja, utólag lássa be. Nem mindenki vállal olyan feladatokat, amelyeket nem tart helyesnek. (*Úgy van! Úgy van!*)

Igaza van a cikknek abban is, hogy sok volt a konjunktúra utáni szaladás. Bizony rendkívül romboló hatású volt az iskolásgyermekekre, amikor tudomást szereztek arról, hogyan ragasztottak le és téptek ki az iskolai tankönyvekből bizonyos lapokat, ezt nem tudom eléggé aláhúzni. De lehetne még a példákat folytatni, említhetném azt a túlzott és idegesen érzékeny tekintély után való szaladgálást, ami sokszor annyira jellemezte történetírásunkat. Amikor bibliográfiai munkám második kötetének kiadására került sor,⁵⁷ kifogásolták azt, hogy a marxizmus-leninizmus klasszikusait mindenütt beillesztettem a szövegmagyarázatba, mint a probléma végső lezárását, és keresztül kellett vinnem jobb meggyőződésem ellenére, hogy ezeket a részeket külön ki kellett emelni a 600 és egynéhány oldalas könyv elejére két külön lapon külön cím alatt. Nekem

az volt az álláspontom, hogy ez felesleges bizantinizmus, mert ezzel a marxizmus-leninizmus klasszikusait elszakítjuk a történelmi valóságtól. Keresztül kellett vinni, és most egy nemrég megjelent külföldi bírálóat⁵⁸ azt mondja, hogy íme, el van szakítva a valóság a marxizmustól, a szerző is felismeri azt, hogy a marxizmus klasszikusai nem alkalmazhatók Magyarországon, és ezért külön rakja két lapon, hogy a kritikusok elhallgassanak. Én ezt a dicséretet ünnepélyesen továbbítom a Történettudományi Intézet vezetőségének asztalára, akiket ez megillet. (*Élénk taps és derűtség.*)

Miben akadályozták ezek a hibák fiatal nemzedékünk kibontakozását? Azt hiszem, sok tekintetben áll a fiatal nemzedékre is az, ami reánk, idősebbekre áll. Amikor a marxizmus kibontakozó kutatásával találkozunk, amikor láttuk azokat az eredményeket, amelyeket a marxista történetírás felmutat, amikor kezdtük olvasni mindazt, amiből megtanulhatuk a felszabadulás után a társadalom fejlődésének törvényszerűségeit, akkor őszintén szólva a legjobban egy jelenség zavart meg, leginkább egy jelenség akadályozta meg azt, hogy egészében magunkévá tudjuk tenni azt, amit olvastunk és ez a következő volt. A marxizmus-leninizmus igazságai, megállapításai a társadalom fejlődéséről teljesen egyenlőségi jellel voltak feltüntetve mindazon nézetekkel, amelyek a sztálini korszak történetírásában akár szovjet, akár magyar történetírásában mint nézetek leszögeződtek, és ez ismét egy egyenlőségi jellel volt összekötve azzal, amit a marxizmus történetírásának hazai képviselői itt elmondottak egyénileg, személyileg. Én ezt a két egyenlőségi jelet, a három fogalom azonosítását sokszor azért éreztem rendkívül nehéznek, mert sokszor mondtak olyasmit, amit az ember nem tudott részleteiben vagy egészében elfogadni és sokszor volt az az érzésünk, hogy szeretnénk megszabadulni mindattól a nyűgtől és teheteteltől, amely az ellenforradalmi történetírás korszakából rajtunk maradt, idősebb nemzedéken, de ezt nem tehetjük meg maradéktalanul, mert olyan álláspontot kellett volna konkrét kérdésekben elfoglalnunk, amelyről tudtuk, hogy az sem áll meg. Egyszer két évvel ezelőtt rámutattam arra, hogy vannak egyes marxista historikusok, akik XIV. Lajos módjára azt mondják, hogy „*Le marxisme c'est moi*”.⁵⁹ (*Élénk taps.*) Ezeknek erről a helyről mondjuk, hogy a XIV. Lajosok kora lejárt. (*Élénk taps.*)

De nem az idősebb nemzedék az érdekes, amely tévedhetett ugyan, de népéhez és az igazság ügyéhez igyekezett hű maradni, itt a fiatal nemzedék az érdekes. Emlékszem, hogy 1949-ben a fiatal nemzedék az egyetem padsoraiban milyen lelkes odaadással várta mindazt, amit a marxizmus új világa, új ismeretköre, egy felismerési rendszer, a társadalom fejlőd-

désének igazi felismerését nyújtó rendszer ad nekik. Vajon megkapták-e mindazt, amit ez a hit, ez a várakozás megérdemelt? Nem kapták meg. Megtettek-e mindent, amit ez az ifjúság megérdemelt volna, hogy teljesen kifogástalanul felszerelt fiatal történetírói nemzedékké válják? Nem tettek meg mindent, és most legyen szabad kritizálnom az ifjúságot is. Elmulasztották az ifjúságot felszerelni azokkal a modern technikai, személyi segédeszközökkel, amelyek lehetővé teszik, hogy a források alapos megismerésével, az irodalom részletes tanulmányozásával, az egymással konfliktusban álló szempontok hiteles és mélyreható elemzésével saját maga hitelesen, biztos felszereléssel, biztos fegyverzettel rájöjjön, hogy tulajdonképpen mi a történelem, melyek az egyes korszakok fő problémái. Vajon ha megnéznénk egy kötelező olvasmány-jegyzéket az egyetemről az elmúlt esztendőkből, az volna-e a benyomásunk, hogy az ifjúságnak megvolt az a kemény, sokszor nehéz küzdelmekkel járó iskolája, amely nélkül az ifjúság nem lehet kifogástalan történész, akkor bizony ez az olvasmányjegyzék, forrásjegyzék és az eredmények világosan mutatnák, hogy itt egy súlyos mulasztás történt, ami az ifjúságban jelentkezik most, de amiért nem ifjúságunk hibás. (*Taps.*) Ezt akkor az ifjúság nem vette észre, mert hiszen valahogy az volt a benyomása, hogy mindenre kész választ talál valamilyen sillabuszon vagy egyetlen beszédben, és éppen csekély technikai felkészültsége és sillabuszokra való beállítása következtében volt egy ilyen fehér-fekete, leegyszerűsített pontokban mozgó szemlélete, és ebből jutott el a bizonytalanságnak, az útkeresésnek, a választásnak abba az izgatott állapotába, amelyben őt a XX. kongresszus találta.

Bár ebben a pár szóban is bírálnom kellett, azt hiszem, hogy az igazi szónak itt most nem a bírálat, hanem a segítség szavának kell lennie a XX. kongresszus után, mert a történt hibákon nem késő segíteni, az ifjúság vonalán sem, és ebben kötelessége mindenkinek segíteni. A XX. kongresszus erre történelmi alkalmat jelent, ezt az alkalmat minél alaposabban meg kell ragadni.

Mostani felszólalásommal kapcsolatban nagyon könnyen elhangozhat az az észrevétel, hogy ez az a bizonyos jobboldali elhajlás, jobboldali hozzászólás, amiről a *Szabad Nép* cikke is beszélt, hogy ilyenek fel fognak bukkanni, ilyenek ellen védekezni kell. Nem tagadom, hogy ilyenek lehetségesek, és csak kettőt szeretnék mondani: az egyik tréfás, a másik nagyon komoly. A tréfás így hangzik: annak idején az Eötvös Kollégiumban volt a természettudományi szakosok között egy rendkívül konok családapa — családapának hívták a négyes csoport vezetőjét — akinek az volt az álláspontja, hogy az ajtón pontosan 11 órakor mindenkinek be

kell jönni, mert aki 11 óra 5 perckor jön, vét a közösség ellen, és ennek gyakorlati biztosítására 11 órakor feltett egy vizesvödört az ajtóra és aki gyanútlanul később tért haza, annak a nyakába szakadt a vizesvödör.

A másik, nagyon komoly válaszom a következő: nem hiszem, hogy bárki annyira lebecsülne, hogy azt hinné, hogy én itt arra akarom bíz-
tatni az ifjúságot, hogy ne a marxizmus-leninizmus útján akarjon ha-
ladni, és nem hiszem, hogy bárki annyira lebecsülne, hogy azt hinné,
hogy ez a segítség a mi nemzedékünk, vagy azok részéről, akik ezt még
kívülről hozzák csak olyanoknak szól, akik nem a marxizmus-leninizmus
útján akarnak haladni. Nem, abban akarunk az ifjúságnak segítő kezet
nyújtani, hogy keresse meg a marxizmus-leninizmus igazságát, járjanak a
marxista-leninista úton, ne személyek, dogmák és tévedések után indul-
janak, hanem kutassák a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit, és akkor
megtalálhatják azt a segítő kezet, amelyet mindnyájan, személyesen én
is ennek a fiatal nemzedéknek nyújtani készek vagyunk. (*Élénk taps.*)

ANDICS ERZSÉBET: Kedves Elvtársak! Ha a mi életünk gazdagu-
lását valamivel bizonyítani kellene, akkor elég lenne arra hivatkoznunk,
hogy például ma fiatal és nem fiatal történészek ilyen szépen összejöttek,
hogy mint életünk fájó, valóságos kérdését tárgyalják meg a történelem-
tudomány kérdéseit. Engedjék meg, hogy habár sok minden hangzott
el, amivel nem tudok egyetérteni, a legnagyobb tisztelettel és elragadta-
tással nézzem azt, hogy íme a mi országunkban összejönnek fiatalok és
öregék és mivel foglalkoznak? A történelemtudomány kérdéseivel, és úgy
foglalkoznak, ami belevág életükbe, ami őket izgatja, fáj nekik, gondot
okoz és amit előre akarnak segíteni.

Engedjék meg az elvtársak, hogy mint bűnrészes — hogy ezt a kifeje-
zést használjam, hiszen egy kicsit úgy érzem, hogy itt a vádlottak padjára
akarnak ültetni engem is és másokat is — elmondjam, hogy milyen útja
volt ennek a marxista történelemnek. Ez a marxista történetírás nálunk
olyan országban indult meg, ahol évtizedes hagyománya volt a marxista
gondolkozásnak, ahol a forradalmi harcok évtizedeken keresztül problé-
mákat vetettek fel, csiszolódtak és összeütköztek a társadalmi nézetek és
kialakult egy erős társadalmi felfogás a vajúadások közepette, évtizedek
folyamán kialakult a marxizmus?

Engedjék meg, hogy mint olyan ember, aki évek óta nem tud sem
közvetlenül foglalkozni a történelemmel, sem közvetlenül irányítani, de
aki nem tett le arról a reményről, hogy fog foglalkozni a történelemmel,
elmondjam maguknak elvtársak, hogy 1949-ben néhány maroknyi mar-
xista történész hozzálátott ahhoz a nagyon merész és nehéz feladathoz
— hogy milyen nehéz feladat, azt most látjuk —, hogy a magyar történe-

lem alapvető kérdéseire fényt, világot vessen, hogy legalább a legdurvább hamisításokat, amelyekben Kosáry Domokosnak nem kis szerepe volt, hogy Kossuthról azt mondta, hogy romantikus bolond volt,⁶⁰ leleplezze. (*Közbeszólás: Azóta nem voltak hamisítások?*) Én nem szoltam közbe és megkívánom, hogy most ne szóljon közbe.

TÁNCZOS GÁBOR: Azt javasolom, hogy Andics elvtársnőt egyvégtében közbeszólás nélkül hallgassuk végig, utána tegyünk fel esetleges kérdéseket és mondjuk el, ha ellenvéleményünk van. Azt hiszem, ez a helyes. (*Taps.*)

ANDICS ERZSÉBET: Tehát 1949-től egy maroknyi és főképp fiatalokból álló történészcsoporthoz vállalkozott erre a feladatra. Számuk azután megnőtt. El is végeztek egyet és mást, de nem végeztek el mindent. Végighallgattuk itt most az igazságos javaslatokat, türelmetlen követeléseket és ezek — meg kell mondanom — mondhatnám száz százalékig megalapozottak voltak, és elmondhattak volna még tízszer annyit, ami azt mutatja, hogy a feladat nem volt könnyű. Vajon a tucat történész helyett most már tízszer annyi, vagy akár húszszor annyi mint ahány elkezdte, képes-e arra, hogy a magyar történelem valamennyi fontos kérdését új megvilágításba helyezze?

Elvtársak! A feladat nehéz volt és ez nemcsak a történelemtudományra áll, hanem egész társadalmi életünkre. Azért volt nehéz, mert hallatlan sötét köd és hamisítások — higgyék el nekem, nem a tapsaikra vágyom — vastag rétege feküdt a magyar történelem alapvető tényein, noha Magyarországon száz év óta folyik rendszeres polgári értelemben vett történelemkutatás. Higgyék el, nem is volt könnyű dolog kihozni valamit, és miután 1949 óta nem sok idő telt el, elsősorban a legfontosabb tényeket vettük elő: a parasztság történetét, a parasztság mozgalmait, 1848-at, Kossuth alakját, a parasztfelkeléseket, Hunyadi alakját, Rákóczi-t. Higgyék el nekem, valamennyi hősi vállalkozás volt, és ha messze sem elegendő, amit a marxista történészek végeztek, de amit végeztek, azt mutatja, hogy mit jelent a marxista történetírás, mennyire tudományos, mennyire segítő eszközt jelent és mennyire igaz. (*Zaj.*) Én nagyon nyugodtan végighallgattam itt, hogy nagyon nekilendülve szónoki hévben bűnökről beszéltek, Kosáry Domokos pedig arról, hogy a mai ifjúság elveszti igazságérzetét, valószínűleg ellentétben azzal a fiatalsággal, amely a Horthy-korszakban nőtt fel. (*Élénk ellentmondások.*) Valószínűleg arra gondolt. Kosáry Domokos azt az ifjúságot képviseli szőröstől-bőröstől. Akkor volt igazságérzet, és mi marxista történészek és a mi népi demokratikus rendszerünk az ifjúságból kiirtja az igazságérzetet, az igazság utáni vágyat? Azért ülnek maguk itt, mert kiölték magukból a

vágyakozást az igazság iránt, vagy azért, mert sokkal nagyobb igényük van e tekintetben? (*Közbeszólás: Miért nem mondta három évvel ezelőtt?*) Pár esztendő alatt — higgyék el — többet végeztünk a történelmi igazság felderítése szempontjából, mint az előző nemzedékek évtizedek alatt. Nem azért, mert tehetségesebbek vagyunk, ezerszer megmondtuk, hogy nem erről van szó, hanem arról, hogy a mi marxista felfogásunk olyan segítséget ad nekünk, amely nélkül a történelem igazságait nem is lehet felfogni. Higgyék el, hogy ez így van és ezért tudtunk pár esztendő alatt ennyit végezni. Ebből indulok ki, hogy bár kevesen voltunk és nem is dolgoztunk úgy, mint kellett volna, mégis sokat végeztünk és ha az ifjúság nincs megelégedve, igaza van, mert ez egy forradalmi ifjúság, van igazságérzete. Szerintem sokkal nagyobb igazságérzete van, mint a Horthy-korszakban felnövekedett ifjúságnak, és ne higgyenek azoknak, akik magukkal mást akarnak elhitetni.

Miről van ugyanis szó? Csak azt vehettük elő, ami a legsürgősebb, például 1848-at, a parasztforradalmakat. Nem véletlenség, hogy ezeket sokszor kiragadtuk a történelmi események szerves kapcsolatából. Az az észrevétel nem komoly, hogy mindig elejétől kell végigvinni a dolgokat. Azért ragadtuk ki ezeket a témákat, mert az volt a fontos, hogy megmutassuk a magyar népnek, hogy mire volt képes a múltban, hogy önbizalma legyen, hogy nagyra képes a jelenben és a jövőben is. Ezeknek az eseményeknek a feldolgozása tehát különösen fontos.

Keveset végeztünk és azért végeztünk keveset, elvtársak, mert a magyar történelem marxista átértékelése olyan feladat, amelybe a történések százainak és százainak, de mondhatnám, hogy ezreinek és ezreinek kellene bekapcsolódnia. Amikor azt mondom, hogy keveset végeztünk, nem abban az értelemben mondom, hogy sokat. [sic] Engedjék meg, hogy kicsit általánosítsam a dolgot: nem helyes az, hogy amikor felvetődnek a hibák, csak erről esik szó, mert a mi életünk megy előre. Pedig a szocializmus építése nagyon nehéz. Ugyanígy nehéz a magyar történelem marxista átértékelése, ehhez nemzedékek kellene, nem is csak az, hogy száz vagy kétszáz történész helyett kétezer vagy húszezer foglalkozzék vele, hanem nemzedékek kellene hozzá. Tanuljuk meg tehát megbecsülni azt is, amit elértünk. Nagyon helyes az elégedetlenség és nincs biztatóbb, mint ez az elégedetlenség, de lássuk be, hogy nehéz küzdelmekben értük el eredményeinket a tudomány terén is. A legnagyobb hiba az, hogy nem elegendően foglalkoznak a történettudománnyal, nem elegendő az a történészkar, amely dolgozik, sokkal inkább népi, nemzeti ügyé kell tenni a történelemkutatást, helytörténeti kutatásokkal, azzal, hogy a középiskolai tanárok sokkal többet foglalkozhassanak történelmi kutatásokkal.

Nagyon gyenge oldalunk a történelem oktatása, messze elmaradt a történelem kutatása mögött. A kutatás alapja az oktatásnak, mi kiragadtuk a legfontosabb eseményeket a kutatás terén, de ugyanakkor nem tudtuk megszervezni, hogy az egyetemeken és még inkább az általános iskolákban és a középiskolákban úgy folyjék a történelemoktatás, ahogy kell.

Elvtársak! Amikor látjuk a hibákat, és nagyon nagy bátorsággal, elszántsággal és túlzásoktól se félve és sokszor túlzásokba esve bíráljuk a hibákat, egyet ne felejtünk el. Nem helyes az, amikor egyes hibák miatt az alapvető dolgokat akarjuk elvetni. (*Ellentmondások.*) Van így néha elvtársak, mert ha maguk annak tapsolnak, hogy elhiszik azt, hogy Kosáry Domokos tartja magasra a XX. Kongresszus zászlaját, (*ellentmondások — közbeszólás: Hát úgy látszik!*) ha maguk ezt elhiszik, akkor már nem helyes irányba mennek. Nem mindenki hiszi el. (*Ellentmondások.*) (*Közbeszólás: A dogmatizmus és a személyi kultusz is elvakította őket. Andics elvtársnőtől még ezt nem hallottuk!*)

Egyre nagyon vigyázzunk. Az utóbbi esztendőben nagyon sok új probléma merült fel, nagyon sok új feladat és nagyon sok változás is. Nyilvánvaló, hogy egész sor hibánkat revízió alá kell venni, de ez a fejlődés. Aki abból fog kiindulni, hogy a marxista történetírás egész sor esetben dogmatizmusból, személyi kultuszból kiindulva, a tények nem helyes ismeretéből kiindulva hibákat követett el, és ezt a hibabeismerést úgy fogja felfogni, hogy a marxista történettudomány nálunk semmit sem csinált (*ellentmondások*), ha valaki tapsok kíséretében nyugodtan leszagezheti, hogy a marxista történetírás bűnöket követett el (*közbeszólás: Talán nem?*) és ha leszagezheti, hogy a marxista történetírás kiirtja a mai ifjúságból az igazságérzetet (*közbeszólás: Szektáriánizmus!*), az konjugálhatja és deklinálhatja a XX. Kongresszussal kapcsolatos dolgokat, ne higgyenek neki (*közbeszólás: Kinek higyjünk?*), mert ami hibát mi elkövettünk, azt bevalljuk. (*Ellentmondások.*)

TÁNCZOS GÁBOR: Senki sem köteles Andics elvtársnővel egyetérteni, de kérem, hogy mindenki hallgassa végig Andics elvtársnőt. Utána hozzá lehet szólni, vitatkozni lehet, újabb kérdéseket lehet feltenni számára, de őrizzük meg ezen a vitafórumon a szabad, demokratikus, parlamentáris szokásokat és a becsületes vitát. Itt semmiféle olyan hangulatnak és a kedélyek olyan felzaklatásának engedni nem fogunk, amely valakibe is belefojtaná a szót. (*Helyeslés és taps.*) Szót adtunk Kosáry Domokos elvtársnak, adjunk szót Andics Erzsébet elvtársnőnek. (*Helyeslés és taps.*)